

Шевченко М. М., кандидат філософських наук, доцент¹ (0000-0002-1139-1970)
Зозуля О. С., кандидат наук з державного управління¹ (0000-0001-6471-5580)
Храпач Г. С.² (0000-0002-1089-1535)
Лепіхов А. В.³ (0000-0003-0745-8113)

¹ – Управління забезпечення реагування на кризові ситуації, Міністерство оборони України, Київ;

² – Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ;

³ – Центр безпекових досліджень Національного інституту стратегічних досліджень, Київ

Російсько-українська війна: особливості реалізації загроз державному суверенітету України та перспективи виходу з війни

Резюме. Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей реалізації загроз державному суверенітету України під час російсько-української війни, а також в оцінюванні альтернативних варіантів національної політики України щодо формування її статусу відносно міжнародного оточення і структур колективної безпеки. У рамках системно-ситуаційного підходу з'ясовано особливості реалізації загроз державному суверенітету України під час російсько-української війни та оцінено альтернативні варіанти політики національної безпеки України в умовах динамічного безпекового середовища.

Ключові слова: безпекове середовище; російсько-українська війна; моделі загроз державному суверенітету і територіальній цілісності; гібридна війна; повномасштабна війна; перемога у війні; політика національної безпеки України.

Постановка проблеми. Російська Федерація (РФ) реалізує стратегію, спрямовану на руйнацію нинішньої європейської системи безпеки, де збройна агресія РФ проти України та знищення її державності є одним з етапів реалізації цієї стратегії. Основною стратегічною метою є створення воєнного конфлікту на східних кордонах держав НАТО та ЄС для їх примушення до переговорів з перегляду європейської системи безпеки в інтересах РФ. Другорядні стратегічні цілі зорієнтовані на зміну воєнно-політичного балансу сил на користь РФ за українським, чорноморським і балтійським напрямками, руйнацію європейської і євроатлантичної солідарності та ін. Україна розглядається російською стороною як одна з ключових ланок воєнно-стратегічного, геополітичного, гео економічного простору європейської системи безпеки [6].

За умов сьогодення Україна зазнає комплексного тиску з боку РФ, який включає керовані з єдиного центру політичні, економічні, енергетичні, інформаційні, військові та розвідувально-підривні заходи. Російський уряд має намір забезпечити блокування європейської та євроатлантичної інтеграції України, виснаження її військових та економічних ресурсів, дестабілізацію суспільно-політичної ситуації та підрив основ громадянського миру в Україні, а також

намагається спромогтися підпорядкувати її політику інтересам керівництва РФ.

Саме тому, у вітчизняному офіційному дискурсі серед актуальних загроз національній безпеці України визначено агресивні дії РФ, що здійснюються для виснаження української економіки і підриву суспільно-політичної стабільності з метою знищення Української державності та захоплення її території [10].

Ця обставина і визначає зв'язок загальної проблеми забезпечення національної безпеки України з найбільш важливими науковими та практичними завданнями дослідження технологій війни, які застосовуються російською стороною у збройній агресії проти нашої держави.

Аналіз актуальних досліджень і наукових публікацій. Російсько-українська війна досліджувалась у працях вітчизняних науковців, зокрема: П. Гай-Нижника, Л. Залізняка, І. Краснодемської, Ю. Фігурного, О. Чиркова, Л. Чупрія [1], Г. Перепелиці [2, 8], В. Горбуліна [3], М. Дорошко [4], О. Житника [5], В. Абрамова, М. Шевченка [12–19] та ін. У роботах зазначених авторів проведено аналіз проблем теорії і практики забезпечення національної безпеки України в умовах російсько-української війни.

Незважаючи на значний науковий доробок вітчизняних науковців, які досліджували проблеми забезпечення національної безпеки України в умовах

російсько-української війни, маємо констатувати, що сьогодні ще обмаль праць, в яких би розглядалися питання наукового обґрунтування механізмів досягнення перемоги України в цій війні, а також визначення перспектив виходу із неї.

Саме тому **мета статті** полягає у з'ясуванні особливостей реалізації загроз державному суверенітету України під час російсько-української війни та в оцінюванні альтернативних варіантів національної політики України щодо формування її статусу відносно міжнародного оточення і структур колективної безпеки. Це надалі дасть змогу розробити комплексний механізм досягнення перемоги України в російсько-українській війні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для вирішення завдань дослідження використовувалися:

системно-ситуаційний підхід для з'ясування особливостей реалізації загроз державному суверенітету України під час російсько-української війни та оцінювання альтернативних варіантів політики національної безпеки України в умовах динамічного безпекового середовища;

метод порівняльного аналізу для вивчення зарубіжного досвіду врегулювання воєнних конфліктів;

метод моделювання для опису моделей загроз державному суверенітету та територіальній цілісності держави, моделі перемоги у війні.

Стратегічний задум керівництва РФ щодо встановлення геополітичного панування над Україною реалізовується за допомогою стратегії експансії та позиційної стратегії [15]. Під час здійснення вказаних стратегій використовуються як послідовно, так і в синхронному режимі такі моделі загроз державному суверенітету та територіальній цілісності [1–9, 11–19]:

“обмеженого суверенітету”;
воєнно-політичного конфлікту;
регіональної дезінтеграції держави;
гібридної війни;
дестабілізації економічної та суспільно-політичної систем.

Комплексне використання цих моделей загроз дозволили РФ охопити всі виміри гібридної війни (геоекономічний, геополітичний, воєнно-стратегічний, інформаційний, духовний).

Російська владна еліта у 1991–2013 рр. щодо України реалізовувала модель

“обмеженого суверенітету”. До того ж РФ використовувала такі невійськові засоби:

1) укладання відповідних угод між РФ та Україною, які надавали можливість кремлю безперешкодно втручатися у внутрішні справи нашої держави, а також змістити центр ухвалення стратегічних рішень до Москви;

2) перешкоджання зближенню України з ЄС та НАТО через штучне затягування вирішення питань делімітації та демаркації українсько-російського кордону;

3) перешкоджання ефективному реформуванню національної економіки, енергетичної та фінансової систем України, що насамкінець спричинило уповільнення економічного розвитку Української держави, її монопольної залежності від російських енергоносіїв і фінансів;

4) встановлення контролю над інформаційним простором України;

5) формування “п’ятої колони”, завданням якої було просування російських інтересів та підтримка ідеї поглинання України з боку РФ [1–9, 11–19].

Російська владна еліта в лютому-березні 2014 р. стосовно України реалізовувала моделі воєнно-політичного конфлікту та гібридної війни, що позначилося такими діями під час анексії території Автономної Республіки Крим (АРК):

1) розгортання РФ широкомасштабної інформаційно-пропагандистської кампанії, спрямованої на дискредитацію Революції гідності в Україні та нової влади в Києві, нав’язування ідеї щодо необхідності захисту російськомовного населення на території України;

2) організація у Криму так званих “загонів самооборони” з числа місцевих жителів і громадян РФ;

3) створення угруповань російських військ, призначених для вторгнення в АРК і демонстрація військової сили поблизу східних кордонів України;

4) захоплення російськими військовими формуваннями (без розпізнавальних знаків) адміністративних будівель і влади в АРК за підтримки проросійських політичних сил (п’ятої колони), що перебувала під контролем спецслужб РФ;

5) введення російських військ до Криму під прикриттям військових навчань, що нібито здійснюються у межах реалізації Угод про умови перебування Чорноморського флоту РФ на території України у 1997–2010 рр.;

6) легалізація факту анексії Криму через проведення “референдуму” з питань

державного статусу АРК, прийняття відповідних рішень Державною Думою та президентом РФ щодо включення Криму як суб'єкта РФ;

7) остаточно ліквідація органів державної влади України в Криму, витіснення українських військ з території півострова [4].

Аналіз експертного, подійного, фактичного матеріалу, оприлюдненого у відкритих інформаційно-аналітичних джерелах і науковій літературі [1–9, 11–19], дає змогу констатувати, що російська владна еліта від березня 2014 року до 24 лютого 2022 року стосовно України реалізовувала моделі воєнно-політичного конфлікту та гібридної війни, регіональної дезінтеграції держави та дестабілізації економічної та суспільно-політичної систем. Реалізація вказаних моделей загроз позначилася такими діями під час розв'язання війни на сході України:

спроба дестабілізації суспільно-політичної ситуації в східних і південних областях України;

“легалізація” так званих ЛНР і ДНР та надання їм всебічної підтримки;

воєнно-політичний та економічний тиск РФ на Україну;

дискредитація антитерористичної військової операції України проти воєнізованих формувань так званих ЛНР і ДНР.

Очільник Кремля 24 лютого 2022 року оголосив про “спеціальну воєнну операцію” на території України. Він намагався виправдати вторгнення в Україну “розширенням НАТО на схід”, “необхідністю захисту російськомовного населення Донбасу від діючого політичного режиму України”. До того ж було заявлено ультиматум до української сторони: нейтральний і без'ядерний статус України, демілітаризація, денацифікація, визнання окупованого Криму та суверенітету так званих ДНР і ЛНР. Проте “спеціальна воєнна операція” в Україні має всі ознаки повномасштабної війни на кшталт тієї, яку вела гітлерівська Німеччина проти СРСР та інших держав світу у середині ХХ століття. Наразі масовані агресивні дії збройних сил РФ, ракетні та авіаційні удари по містам та місцевим територіальним громадам, критичній, економічній і соціальній інфраструктурі, адміністративним і політичним центрам України спрямовані проти цивільного населення для його залякування і провокування паніки в країні. У такий спосіб російська сторона намагається

досягти цілей щодо підризу легітимності української влади, волі народу і національних військових формувань до чинення опору збройним силам РФ.

Воєнні дії на території України, які розпочалися 24 лютого 2022 року мають рішучий та безкомпромісний характер. При цьому російська сторона:

ввела на територію України збройні сили РФ (з території Росії, окупованого Криму, Республіки Білорусь);

масштабно застосовує усі види звичайної зброї для знищення військового потенціалу України, її економічних, транзитних та інших спроможностей, руйнування системи державного управління, а саме трагічним є зростання жертв серед мирного населення.

Політичними цілями РФ у війні є зміна політичного режиму в Україні, що має забезпечити надалі зміну зовнішньополітичного і воєнно-політичного курсів України, і насамкінець повернення України в зону геополітичного панування Росії. Білоруське державне керівництво, виконуючи союзні зобов'язання перед РФ та надаючи Росії територію Республіки Білорусь (РБ) для здійснення збройної агресії проти України опосередковано стало причетним до воєнних злочинів проти Української держави.

Проте такі дії керівництва РФ та РБ наразі мають негативні наслідки для них:

1) США, ЄС, Японія, Канада тощо запровадили проти РФ повномасштабні санкції та почали запроваджувати проти РБ. Варто акцентувати увагу, що ЄС наразі розглядає правлячий політичний режим РБ як співагресора у війні РФ проти України;

2) ЄС відмовляються від закупівлі російських енергоресурсів, що спричинятиме негативні наслідки для економіки РФ;

3) США та ЄС мають підстави для розгортання додаткових військових угруповань у Європі та на Чорному морі, що значно змінить воєнно-стратегічну ситуацію в Балто-Чорноморському регіоні не на користь РФ і РБ, а також імовірно спричинить новий виток гонки озброєнь та потребуватиме збільшення військових витрат від держав;

4) міжнародний авторитет РФ і РБ фактично нівельовано, що суттєво ускладнює просування їх національних інтересів у провідних міжнародних організаціях світу;

5) знищення економічного та транзитного потенціалів, критичної інфраструктури України вкрай негативно позначиться на реалізації національних

інтересів РФ і РБ в економічній та енергетичній сферах;

б) у силу широкомасштабної збройної агресії РФ проти України та її трагічних наслідків українське населення сприймає російську державу як ворога, а проросійські сили в Україні як колаборантів; зовнішня і воєнна політики, які проводить білоруське державне керівництво стосовно російсько-української війни можуть призвести до відкритого збройного конфлікту між Україною та РБ, а також до трагічних наслідків для українського і білоруського народів;

7) український народ, Збройні Сили України та інші законні військові формування чинять запеклий опір окупантам, що потребує значних витрат військових, людських, економічних та інших ресурсів з боку РФ і РБ.

Етапи реалізації стратегічного задуму керівництва РФ щодо встановлення геополітичного панування над Україною і реакція Української держави та міжнародної спільноти наведено в Табл. 1.

Гаазький центр стратегічних досліджень (Hague Centre for Strategic Studies, HCSS), який є одним із провідних аналітичних установ з питань геополітики, оборони і національної безпеки Королівства Нідерланди опублікував результати дослідницької роботи на тему “Як закінчити війну: розуміння проблем завершення російсько-українського збройного конфлікту” [20]. Метою цього дослідження є аналіз процесів планування політики держав ЄС і НАТО стосовно збройної агресії РФ проти України, а також розроблення спільних підходів до управління ризиками та сценарного моделювання завершення конфлікту.

Експерти HCSS Т. Свейс і М. Бертоліні проаналізували як завершувалися війни у минулому та підходи, які застосовувалися для їх урегулювання, зокрема, на прикладах Першої світової (1914–1918) та Другої світової війни (1939–1945), Суецької кризи (1956), а також війн у Кореї (1950–1953), між Іраном та Іраком (1980–1988), у Персидській Затоці (1990–1991), Косово (1998–1999), між Росією та Грузією (2008), Азербайджаном та Вірменією (2021) та ін. Автори дослідження розкрили закономірності припинення збройних конфліктів на основі теорій міжнародних відносин та війни, а також розглянули етапи розгортання гібридної війни РФ проти України у контексті перспектив її завершення.

Експерти дослідили, що у 1800–1998 рр. в асиметричних війнах між потужними та менш потужними за військовим потенціалом державами понад 70 % випадків перемогу здобували перші. Водночас, у 30 % випадків війни вигравали менш потужні за військовим потенціалом учасники збройних конфліктів або вони закінчувалися “глухим кутом” для обох сторін.

Протягом 1946–2005 рр. у світі відбулося 63 війни. З них 21 % завершилися вирішальною перемогою однієї держави над іншою. Майже 30 % війн закінчилися припиненням вогню і лише 16 % – урегулюванням конфлікту через укладення угоди про мир. Решта війн завершилися “замороженим конфліктом” з нічийним результатом, без явної перемоги/поразки воюючих сторін та без укладення мирних угод.

У 1975–2018 рр. 37 % договорів про мир було порушено через відновлення бойових дій. З них 76 % угод розірвані протягом двох років, 12 % залишалися чинними лише від двох до п'яти років, ще 12 % договорів про мир було порушено через ескалацію збройного конфлікту після п'яти років їх дії. Як виняток, запобіганню поновленню збройного конфлікту сприяло застосування комплексного підходу до досягнення стійкого миру. Це передбачало розроблення всеохоплюючої угоди про мир, яка враховувала усі ризики поновлення війни та заходи запобігання її виникненню (введення миротворчих контингентів, створення демілітаризованих зон, формування спільних комісій для вирішення спірних питань, забезпечення зовнішніми безпековими гарантіями з боку держав посередників тощо).

За оцінкою експертів HCSS, в Україні з'явився шанс досягти перемоги у війні з РФ завдяки силі духу і волі українських воїнів, ефективному і стійкому збройному спротиву нашої держави, її підтримці з боку сорока держав світу та скоординованому наданню ними військової і гуманітарної допомоги, а також розширеним західним санкціям проти РФ. Проте водночас експерти зауважують, що не слід недооцінювати воєнні спроможності РФ (перевагу за кількістю військової техніки, ракетного, артилерійського та іншого озброєння, у тому числі ядерної зброї, наявність аерокосмічних військ, кількомільйонного складу резервістів тощо). Крім того, необхідно враховувати чинник недостатності постачання з боку держав –

членів ЄС і НАТО для України високотехнологічного “важкого” озброєння.

Таблиця 1

Стратегічний задум керівництва РФ щодо встановлення геополітичного панування над Україною та реакція Української держави і міжнародної спільноти

Період	Дії РФ	Результат дій РФ	Протидія України	Реакція міжнародного співтовариства
1991–2013 рр.	Стратегія експансії передбачала створення авторитарної імперії відповідно до “шахової парадигми” через розширення зони безпеки (“буферної зони”) у всіх напрямках від Москви. Позиційна стратегія передбачала: 1) зміцнення геополітичного ядра та середньої зони, утримання у сфері свого впливу колишніх радянських республік з перспективою подальшої їх реінтеграції; 2) гра на балансі сил і страху у зовнішній політиці; 3) псевдоізоляціонізм, що передбачає відновлення довіри та дружніх відносин; 4) підсилення інформаційної компоненти зовнішньої політики РФ	Росією була реалізована модель “обмеженого суверенітету” стосовно України, що дало змогу РФ: 1) посилити політичну, економічну, енергетичну, фінансову, інформаційну, гуманітарну залежності України від РФ; 2) системно руйнувати самоідентичність українського суспільства та міжнародний імідж України як суверенної держави	Стратегія “кволого реагування”: 1) відстоювання національних інтересів на міжнародній арені з урахуванням позиції сторін та загроз національній безпеці України, а також спроможностей Української держави до протидії цим загрозам; 2) відповідь на економічну та культурну експансію Росії з урахуванням обмежених спроможностей України до протидії	Обережне ставлення міжнародного співтовариства до суспільно-політичних процесів в Україні та до постулового назрівання українсько-російського міждержавного конфлікту. Спроби іноземних держав використати геополітичну ситуацію навколо України у власних національних інтересах
2014 – 24.02.2022 рр.	Провокування та розгортання воєнно-політичного конфлікту під час якого застосовувалася такі технології боротьби з державністю, як гібридна війна та регіональна дезінтеграція Української держави	Росією було реалізовано на латентній передконфліктній фазі воєнно-політичного конфлікту (воєнно-політична криза): 1) модель організації регіональної дезінтеграції Української держави (формування паспорта заданих територій для дестабілізації, створення поля необхідних умов для дестабілізації, початок активної фази керованого хаосу, соціальна конфронтація; 2) модель гібридної війни (формування ідеологічних, політичних і військових передумов майбутньої агресії з подальшим проведенням анексії Криму та прихованої агресії на Донбасі)	Стратегія “жорстких заходів”: 1) жорстке відстоювання своїх позицій на міжнародних переговорах у різних форматах з урахуванням певних позицій сторін; 2) чинення збройного опору незаконним (терористичним, бандитським) воєнізованим формуванням з урахуванням міжнародного права війни; 3) ведення агресивної та наступальної інформаційної війни	Підтримання міжнародного співтовариства України в питаннях захисту державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу
24.02.2022 рр. – по теперішній час	РФ ввела на територію України збройні сили, масштабно застосовує усі види звичайної зброї для знищення військового потенціалу України, економічного та транзитного потенціалу, критичної інфраструктури України та руйнування системи державного управління, а також залякування мирного населення України	Росія здійснила відкриту агресію проти України (відкрита фаза воєнно-політичного конфлікту)	Стратегія “жорстких заходів”: 1) жорстке відстоювання своїх позицій на міжнародних переговорах у різних форматах; 2) чинення збройного опору російським окупаційним військам; 3) ведення агресивної та наступальної інформаційної війни	Надання військової допомоги та всебічне підтримання міжнародного співтовариства України в питаннях чинення опору прямій агресії Росії

Джерело: [розробка авторів].

Незважаючи на те, що перевага у співвідношенні сил залишається на боці РФ, експерти вважають, що в силу інших обставин, зокрема мотиваційних, наразі у

воюючих сторін, у цілому, рівні шанси досягти перемоги. На сьогодні наступ російських військ виснажується через потужну оборону та контрудари Збройних

Сил України. Утім, вважається недоцільним виключати сценарій, за якого жодна зі сторін не зможе здобути перемогу у війні, а продовжувати її стане критично обтяжливим через паритет сил та виснаження.

У науковому дискурсі визначено дві ключові умови для припинення війни у разі неможливості її закінчення перемогою, а саме: досягнення кульмінаційного моменту (Карл фон Клаузевіц) та визрівання умов для початку переговорів про мир між воюючими державами (Айра Вільям Зартман). Зокрема, під час кульмінаційного моменту продовження війни стає суттєво проблематичним через значне виснаження спроможностей обох конфлікуючих сторін, появу критичних проблем з логістичним постачанням, фізичним і психологічним знесиланням особового складу, втратами військової техніки, неможливістю подолати завзятий супротив ворога та ін. Це спричиняє патову ситуацію, яка змушує обидві сторони збройного конфлікту обмірковувати яким чином припинити бойові дії.

При цьому визначено п'ять ключових факторів виникнення таких умов для обох сторін:

1. Безперспективність для кожної зі сторін збройного конфлікту здобути перемогу та досягти запланованих воєнних цілей у разі продовження війни через баланс протидіючих військових сил та відсутності переваг один над одним. В окремих випадках одна із воюючих сторін може не погодитися на переговори, якщо мир може бути досягнуто неприйнятною ціною.

2. Зростання людських, економічних і військових втрат: збільшення жертв цивільного населення, неприйнятні економічні збитки, зростання військових видатків, втрати військової техніки, особового складу тощо.

3. Суттєвий зовнішній тиск з боку міжнародного співтовариства та окремих впливових держав через посередництво, втручання або введення санкцій проти воюючих сторін з метою припинення війни. Важливу роль відіграють держави, від яких сторони збройного конфлікту залежать політично, економічно, фінансово, технологічно, військово-технічно тощо.

4. Зростання внутрішньополітичного тиску на ключових державних лідерів, які приймають рішення щодо закінчення війни з боку політичної, військової та бізнес-еліти. Зниження суспільно-політичної підтримки влади з боку народу, зростання соціального

невдоволення та протестної активності через війну.

5. Наявність позитивних стимулів для кожної із воюючих держав врегулювати збройний конфлікт. Для якісного проведення переговорних процесів важливим є те, щоб позитивні стимули щодо завершення війни були підкріпленні зовнішніми безпековими гарантіями з боку третіх сторін – впливових держав-посередників. У разі відсутності таких стимулів і взаємній недовірі конфлікуючих сторін, зокрема того, що супротивник може порушити мирні угоди, є висока ймовірність, що врегулювання конфлікту не здійсниться і війна продовжиться [20].

За висновками експертів НССС, розвиток війни між РФ і Україною у короткостроковій перспективі поки що не передбачає її завершення перемогою однієї із воюючих сторін. Це обумовлено тим, що наразі не назріли обставини до кульмінаційного моменту та не створено патової ситуації у збройному конфлікті. Обидві воюючі сторони вірять в успіх на полі бою, що спонукає їх до продовження війни. Зростаючі економічні та військові витрати РФ спричинили лише обмеження нею своїх початкових воєнних цілей, сконцентрувавши напрям агресії тільки на південно-східних регіонах України [20].

Потужний зовнішній тиск на РФ з боку держав ЄС та НАТО також поки не дає змоги досягти необхідного ефекту. Адже він компенсується продовженням експорту російського газу до зазначених країн та розвитком торгово-економічного співробітництва РФ з державами, які не приєдналися до санкцій ЄС і НАТО проти Росії і підтримують її на рівні ООН (Китай, Індія, Іран, Пакистан, Південно-Африканська Республіка, Об'єднанні Арабські Емірати та ін.).

Слабким залишається й внутрішньополітичний тиск на вище керівництво РФ. Суспільно-політична підтримка дій нинішнього російського режиму щодо проведення війни зістається досить високою завдяки потужній пропаганді. Такий же високий рівень суспільно-політичної підтримки має і державна влада України у боротьбі з агресором, а військово-технічна та гуманітарна допомога сорока країн світу забезпечує нашій державі потужні оборонні та контр-ударні спроможності. Оскільки у воюючих сторін відсутні позитивні стимули для врегулювання збройного конфлікту через переговори, не можна виключати, що війна

матиме тенденції до поступового поширення за межі території України.

Аналіз дослідження HCSS [20] дає змогу констатувати, що перспективи продовження російсько-української війни залежатимуть від результатів бойових дій у південно-східному регіоні України. Припинення вогню з метою переговорів не сприятиме виходу із воєнно-політичної кризи, оскільки збройний конфлікт скоріше за все відновиться через гостру антагоністичність цілей та інтересів у взаємно пов'язаних форматах “Україна – РФ”, “США – РФ”, “НАТО – РФ”, “ЄС – РФ”.

Якщо Збройні Сили України не здобудуть перемоги на Донбасі та виникне патова ситуація на фронті, війна може стати затяжною або трансформуватися у “заморожений конфлікт”, що РФ використовує для посилення військових спроможностей та подальшої ескалації конфлікту.

Є сенс зауважити, що у вітчизняному науковому дискурсі представлено феноменологічну модель перемоги у війні як тришарову модель, яка дає змогу з'ясувати сутність перемоги у військовому, політичному та праксеологічному контекстах. Сутність перемоги у війні полягає у:

військовому контексті – у нанесенні поразки противнику і досягненні однією із воюючих сторін політичних і воєнно-стратегічних цілей війни;

політичному контексті – у підпорядкуванні держави-супротивника цілям і завданням дипломатико-стратегічній діяльності держави-переможця;

праксеологічному контексті – у досягненні державою-переможцем миру кращого ніж до війни [16].

З огляду на викладене можна зазначити, що перемога України у війні з РФ може бути досягнута у разі комплексного впливу на збройний конфлікт таких чинників і факторів:

нарошування з боку країн ЄС і НАТО надання Україні військової та гуманітарної допомоги, посилення політичного та економічного тиску на РФ, а також стимулювання політичними та економічними способами держав світу (які не приєдналися до санкцій проти РФ) до їх участі у заходах впливу на Росію, як державу-агресора;

очевидного програшу і виснаження російських збройних сил у війні проти України, неспроможності РФ надалі її продовжувати через значні втрати, або появи патової ситуації на полі бою, через що керівництво РФ буде вимушене шукати шляхи

остаточного припинення збройної агресії проти Української держави;

виснаження російської економіки до рівня, коли витрати Росії на війну не оправдуюватимуть задекларовані керівництвом РФ воєнно-стратегічні цілі та створюватимуть реальні загрози економічного краху, а також неспроможності РФ використовувати торговельно-економічний інструментарій (енергетичний, продовольчий, військово-технічний тощо) для тиску на інші держави, використовувати зазначені важелі впливу у гібридній війні та розвивати російський військово-промисловий комплекс, втративши здатність переозброюватися;

виникнення і розвитку внутрішньополітичної кризи в РФ, яка здатна спричинити дестабілізаційні суспільно-політичні процеси в країні у зв'язку зі зростанням невдоволення російських елітарних груп (політичних, військових, регіональних, бізнес-еліт тощо) та суспільства РФ через війну в Україні, а також створити реальні внутрішні загрози для існування діючого політичного режиму Росії;

припинення воєнних дій на умовах України та розроблення всеохоплюючої угоди про мир із РФ з урахуванням майбутніх реформаторських трансформацій та посилення світового порядку у сфері безпеки (угода має містити організаційні механізми врегулювання конфлікту, такі як введення миротворчого контингенту, створення демілітаризованих зон та спільних комісій для вирішення спірних питань, формування позитивних стимулів для сторін збройного конфлікту щодо виходу з воєнно-політичної кризи, забезпечення зовнішніми безпековими гарантіями з боку держав-посередників);

відновлення територіальної цілісності України, а саме повернення під її державну юрисдикцію тимчасово окупованих Росією територій.

У підсумку Україна має досягнути миру кращого ніж до війни, тобто миру з гарантіями державного суверенітету, територіальної цілісності й недоторканості кордонів, миру без геополітичного диктату з боку Росії.

Програш РФ у війні проти України – це:

а) перша і одна з ключових передумов, що може спричинити внутрішньополітичні процеси розпаду Росії як держави та її регіональної дезінтеграції (з іншого боку, від такого розвитку подій існує ймовірність появи нових загроз – воєнно-політичної нестабільності на кордонах України, виникнення жорсткої громадянської війни,

конфліктів на політико-ідеологічному, міжетнічному та релігійному підґрунті, неконтрольованого поширення зброї, зокрема масового ураження, неконтрольованої міграції населення тощо);

б) передумова розбудови принципово нової системи міжнародної безпеки та нових систем євроатлантичної і європейської безпеки.

В аксіологічному аспекті щодо забезпечення національної безпеки України, важливо чітко усвідомлювати і відстоювати національні цінності та інтереси в

агресивному безпековому середовищі в умовах глобальної економічної кризи, світових геополітичних потрясень і порушення воєнно-стратегічної стабільності.

З огляду на найзагальніші геополітичні міркування та використовуючи результати наукових досліджень [1–9, 12–19] можна окреслити досить широкий спектр альтернатив національної політики України щодо формування її статусу відносно міжнародного оточення і структур колективної безпеки (Табл. 2).

Таблиця 2

Альтернативні варіанти національної політики України щодо формування її статусу відносно міжнародного оточення і структур колективної безпеки

№ з/п	Статус України на міжнародній арені	Перспективи та можливості
1	Блоковий	Приєднання до одного з існуючих блоків чи альянсів. Створення нових регіональних структур безпеки в межах більш широкої архітектури європейської або євроатлантичної безпеки, наприклад, оборонний союз між Україною, Польщею, Великою Британією та іншими державами
2	Позаблоковий	Опора на власні сили. Підтримка статусу самопроголошеної позаблоковості
3	Нейтральний	Постійний нейтралітет, гарантований великими державами або Радою Безпеки ООН. “Активний” нейтралітет, “особливі” відносини з НАТО та РФ, орієнтація на євроатлантичну та євразійську інтеграцію
4	Буферної держави	Сучасний стан України: держава перебуває на зіткненні двох воєнних блоків ОДКБ на чолі з РФ, НАТО на чолі із США. Відсутність гарантій державному суверенітету та територіальній цілісності України. Низька ефективність системи забезпечення національної безпеки. Недостатній рівень обороноздатності держави. Недостатній рівень національної могутності

Джерело: [розробка авторів].

Найбільш прийнятний варіант національної політики України щодо формування її статусу відносно міжнародного оточення і структур колективної безпеки запропоновано авторами у наведених нижче висновках.

Висновки

1. У вітчизняному офіційному дискурсі серед актуальних загроз національній безпеці України визначено агресивні дії Росії, що здійснюються для виснаження української економіки і підриву суспільно-політичної стабільності з метою знищення Української державності та захоплення її території.

2. Доведено, що стратегічний задум керівництва РФ щодо повернення України в свою зону геополітичного панування реалізовується на основі використання таких моделей загроз державному суверенітету та територіальній цілісності: “обмеженого суверенітету”, воєнно-політичного конфлікту, регіональної дезінтеграції держави, гібридної війни, дестабілізації економічної та суспільно-політичної систем.

Встановлено, що у 1991–2013 рр. керівництво РФ стосовно України реалізовувало модель “обмеженого суверенітету”. Під час гібридної війни розв’язаної керівництвом РФ проти Української держави, починаючи з 2014 року, були реалізовані такі моделі загроз державному суверенітету та територіальній цілісності України: 1) модель організації регіональної дезінтеграції Української держави (формування паспорта заданих територій для дестабілізації, створення поля необхідних умов для дестабілізації, початок активної фази керованого хаосу, створення соціальної конфронтації тощо); 2) модель гібридної війни (формування ідеологічних, політичних і військових передумов майбутньої агресії з подальшим проведенням анексії Криму та прихованої агресії на Донбасі). Крім того, РФ здійснила відкриту агресію стосовно всієї території України, що було реалізовано на відкритій фазі воєнно-політичного конфлікту.

Такий перебіг подій визначив особливості боротьби РФ з Українською

державністю, а саме: використання РФ державного тероризму як способу досягнення політичних цілей гібридної війни; ухилення РФ від відповідальності за збройний напад; залучення російською стороною до виконання агресивних планів “п’ятої колони” в Україні; систематичне провокування РФ “керованого хаосу” в Україні; залучення російською стороною спроможностей РБ до здійснення РФ відкритої агресії проти України.

3. Ключовими чинниками просування до майбутньої перемоги України у вітчизняній війні з РФ є успіхи українських військ у веденні збройної боротьби (поразки військових формувань РФ у бойових зіткненнях, нанесення відчутних втрат ворогу, звільнення окупованих територій нашої держави, зростання фізичного, психологічного, військово-технічного виснаження російських військ та ін.).

4. Вбачається, що в сучасних умовах російсько-української війни у стратегічному вимірі перспективним є блоковий статус України, що передбачає реалізацію стратегії повної інтеграції України до ЄС, а також створення нових регіональних структур безпеки у рамках більш широкої архітектури європейської або євроатлантичної безпеки (наприклад, оборонний союз між Україною, Польщею, Великою Британією та іншими державами євроатлантичного простору). Варто зазначити, що будь-яка пропозиція з боку діючого нині політичного режиму РФ, зокрема, щодо нейтрального статусу України нестиме загрозу національній безпеці нашої держави.

Перспективним **напрямом подальших досліджень** вбачається дослідження проблеми співвідношення мети та засобів досягнення перемоги України в російсько-українській війні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П. П. Гай-Нижник (керівник проєкту, упоряд. і наук. ред.) ; авт. кол.: П. П. Гай-Нижник, Л. Л. Залізник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій. Київ : МП “Леся”, 2016. 586 с.
2. Асиметричні міжнародні відносини / під ред. Г. М. Перепелиці, О. М. Субтельного. Київ : Стилос, 2005. С. 417–422.
3. Горбулін В. П. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
4. Дорошко М. Неоголошена війна Росії проти України у ХХ – на початку ХХІ ст.: причини і наслідки. Київ : Ніка-Центр, 2018. 196 с.
5. Житник О. М. Формування державної політики національної безпеки в умовах трансформації у військовій сфері : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / МАУП. Київ, 2021. 347 с.
6. Лепіхов А. В. Проблеми реалізації стратегії РФ проти України. НІСД. 07.05.2022 р. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/problemy-realizatsiyi-stratehiyi-rf-protu-ukrayiny> (дата звернення: 23.06.2022).
7. Зюзя О. В., Абрамов В. І. Удосконалена базова модель міждержавного протиборства з урахуванням сучасних тенденцій російсько-української війни // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2022. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2679> (дата звернення: 22.06.2022).
8. Перепелиця Г. М. Україна – Росія: війна в умовах існування : монографія. Київ : Стилос, 2017. 880 с.
9. Пелих А. О. Военно-політичні моделі держав в управлінні національною безпекою євроатлантичних і пострадянських країн : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / НАДУ. Київ, 2017. 20 с.
10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року “Про Стратегію воєнної безпеки України” : Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (дата звернення: 20.06.2022).
11. Стратегія і тактика гібридних війн в контексті військової агресії Росії проти України. URL: <http://bintel.com.ua/uk/article/gibrid-war/> (дата звернення: 20.06.2022).
12. Сучасні тенденції міждержавного протиборства та стратегії державного реагування на загрози територіальній цілісності України / О. Г. Давиденко та ін. // Державне управління: удосконалення та розвиток : електронний журнал. 2017. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1119> (дата звернення: 22.06.2022).
13. Чигринський В. А., Шевченко М. М. Методика компаративного аналізу зарубіжного досвіду щодо врегулювання воєнно-політичного конфлікту та реінтеграції окупованих територій // Labyrinths of Reality : наукова колекція робіт (за матеріалами VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Монреаль, 14-15 лют. 2020 р.). 2020. № 2 (7). С. 197–199.
14. Шевченко М. Конструювання абстрактно-логічної моделі воєнно-політичного конфлікту з урахуванням сучасних тенденцій міждержавного протиборства // International security in the frame of global challenges : collection of scientific works / Mykolas Romeris University. Vilnius, 2018. P. 455–461.

15. Шевченко М. М. Проблеми формування геостратегії Росії: історична спадщина та сучасні реалії // *Воєнна історія*. 2003. № 2. С. 59–66.
16. Шевченко М. М. Перемога у війнах постіндустріальної епохи: нові контексти та інтерпретації // *Гілея*. 2018. Вип. 130 (3). С. 321–325.
17. Шевченко М. М. Геополітичні ідеї М. С. Грушевського і дипломатико-стратегічна діяльність сучасної України // *Науково-педагогічна та державотворча спадщина Михайла Грушевського (до 150-річчя від дня народження) : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 26 жовт. 2016 р.)*. Київ, 2016. С. 109–114.
18. Шевченко М. М. Феноменологія воєнно-політичного конфлікту // *Virtus*. 2018. № 26. С. 38–42.
19. Шевченко М. М., Лепіхов А. В., Храпач Г. С. Теоретичні підходи та практична цінність прикладних досліджень міждержавної конфліктності в інтересах національної безпеки: британський досвід – уроки для України // *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2022. № 1 (74). С. 12–21.
20. Tim Sweijjs, Mattia Bertolini. How wars end War terminations: insights for the Russia-Ukraine War. Hague Centre for Strategic Studies, May 2022. URL: <https://hcss.nl/wp-content/uploads/2022/05/How-Wars-End-HCSS-2022.pdf> (дата звернення: 22.06.2022).

Стаття надійшла до редакційної колегії 23.07.2022

Russian-Ukrainian war: features of the implementation of threats to the state sovereignty of Ukraine and the prospects for exiting the war

Annotation

The Russian Federation (RF) implements a strategy aimed at the destruction of the current European security system, where the armed aggression of the RF against Ukraine and the destruction of its statehood is one of the stages of the implementation of this strategy. Under today's conditions, Ukraine is under complex pressure from the RF, which includes controlled by a single political, economic, energy, informational, military and intelligence-subversive activities. This circumstance determines the connection between the general problem of ensuring the national security of Ukraine and the most important scientific and practical tasks of researching war technologies.

The article clarifies the features of the implementation of threats to the state sovereignty of Ukraine during the Russian-Ukrainian war and the evaluated alternative options of the national policy of Ukraine regarding the formation of its status in relation to the international environment and collective security structures.

It has been proven that the strategic plan of the Russian leadership to return Ukraine to its zone of geopolitical domination is implemented on the basis of the use of the following models of threats to state sovereignty and territorial integrity: “limited sovereignty”, military-political conflict, regional disintegration of the state, hybrid war, and destabilization of economic and social political systems.

It is assumed that in the current conditions of the Russian-Ukrainian war, in the strategic dimension, the block status of Ukraine is promising, which involves the implementation of the strategy of full integration of Ukraine into the EU, as well as the creation of new regional security structures within the broader architecture of European or Euro-Atlantic security.

Keywords: security environment; Russian-Ukrainian war; models of threats to state sovereignty and territorial integrity; hybrid war; full-scale war; victory in the war; national security policy of Ukraine.